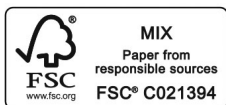

JOANNE KORMYLO

De
verzets
dochter

Vertaling Erica Disco

HarperCollins

Voor het papieren boek is papier gebruikt dat onafhankelijk is gecertificeerd door FSC® om verantwoord bosbeheer te waarborgen.

Kijk voor meer informatie op www.harpercollins.co.uk/green.

HarperCollins is een imprint van Uitgeverij HarperCollins Holland, Amsterdam.

Copyright © 2025 Joanne Kormylo

Oorspronkelijke titel: *The Resistance Daughter*

Copyright Nederlandse vertaling: © 2026 HarperCollins Holland

Vertaling: Erica Disco

Omslagontwerp: Villa Grafica

Omslagbeeld: © Shutterstock / © Adobe Firefly

Zetwerk: ZetSpiegel B.V., Leerdam

Druk: Nørhaven, Denemarken, met gebruik van 100% groene stroom

ISBN 978 94 027 2056 3

ISBN 978 94 027 7758 1 (e-book)

NUR 302

Eerste druk augustus 2026

Originele uitgave verschenen bij Hodder & Stoughton Limited, een divisie van Hachette UK, Londen.

The right of Joanne Kormylo to be identified as the Author of the Work has been asserted by her in accordance with the Copyright, Designs and Patents Act 1988.

HarperCollins Holland is een divisie van Harlequin Enterprises ULC.

® en ™ zijn handelsmerken die eigendom zijn van en gebruikt worden door de eigenaar van het handelsmerk en/of de licentienemer. Handelsmerken met ® zijn geregistreerd bij het United States Patent & Trademark Office en/of in andere landen.

www.harpercollins.nl

Elk ongeoorloofd gebruik van deze publicatie om generatieve kunstmatige-intelligentietechnologieën (AI-technologieën) te trainen is uitdrukkelijk verboden. De exclusieve rechten van de auteur en de uitgever worden hierbij niet beperkt. HarperCollins maakt tevens gebruik van de rechten onder Artikel 4(3) van de Digital Single Market Directive 2019/79 en het uitvoeren van tekst- en datamining op deze publicatie is niet toegestaan.

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Het e-book is beveiligd met zichtbare en onzichtbare watermerken en mag niet worden gekopieerd en/of verspreid.

Alle in dit verhaal voorkomende personen zijn ontleend aan de fantasie van de schrijver. Elke gelijkenis met bestaande personen berust op toeval.

1942

Hoofdstuk 1

Middernacht

1 september 1942

Polen

Vijf brandende lantaarns vormden een kruis dat het afwerpgebied op de bedauwde open plek in een dennenbos in de buurt van Warschau markeerde. Anna Kowalski stond met haar rug tegen een boom gedrukt en hield haar lantaarn stevig vast.

Toen de griezelige stilte werd verbroken door het gebrul van motoren, seinde haar broer Michal in morsecode naar de piloot. Het vliegtuig, een Wellington-bommenwerper, kwam te laag aanvliegen. Anna stoof naar de open plek en zwaaide zo hoog als haar trillende arm het toeliet met haar lantaarn heen en weer, in de hoop dat de piloot de bommen zou zien.

De lucht zinderde en het hete uitlaatgas gierde om haar heen toen de piloot op het laatste moment optrok. De propellers scheerden langs de dennenbomen, waardoor zware takken op de grond vielen.

Als aan de grond genageld bleef ze staan kijken naar het vliegtuig dat een steile klim inzette en terug cirkelde naar het afwerpgebied. De bommenruimte ging krakend open en meerdere pakketten tuimelden naar buiten. De parachutes gingen open en de vracht daalde rustig af naar de grond.

Het vliegtuig keerde nog één keer terug om de vleugels te laten kantelen. Anna zag het als een afscheidsgroet van de piloot. Ze hief haar arm weer op en zwaaide nogmaals met de lantaarn, terwijl het vliegtuig in het donker verdween en het geluid van de motoren wegstierf.

Papa kwam met zijn aftandse pick-up het bos uit rijden. Hij sprong eruit, maar liet het portier openstaan en de motor draaien.

Het natte gras streek langs Anna's enkels toen ze naar hem toe rende. Haar vader oogde nog versletener dan zijn Fiat. Michal, die met zijn hoekige kin en lichtblonde haar sprekend op hun vader leek, maar dan zonder die paar grijze haren, zat al vanaf het begin van de Duitse bezetting in het verzet.

De twee mannen sleepten de metalen vaten die de piloot had gedropt naar de pick-up.

‘Zal ik helpen?’ bood Anna aan.

‘Het is te zwaar,’ zei papa.

‘Ik ben geen kind meer. Ik ben al zeventien.’

‘Je hebt genoeg gedaan.’

Er was geen tijd om tegen hem in te gaan, dus kroop Anna in de laadbak, dicht tegen de cabine aan. Ze reikte naar de wollen deken die op een hoopje in de hoek lag en spreidde die uit over haar schoot. Vervolgens schopte ze haar natte schoenen uit zodat ze haar voeten onder de deken kon opwarmen.

Papa en Michal openden de vaten en laadden stevig ingepakte jutezakken in de pick-up. Ook zonder in de zakken te kijken wist Anna wat erin zat: pistoolmitrailleurs en explosieven.

‘Je moeder zou trots zijn omdat je vanavond zo dapper bent geweest,’ zei papa, terwijl hij de wapens toedekte met hooibalen.

Ze stak een hand in haar broekzak en raakte de kralen van de rozenkrans die ze altijd bij zich droeg even aan. Het was haar dierbaarste bezit, een aandenken aan haar moeder.

Het leven dat ze vroeger had gekend was uiteengespat tijdens de belegering van Warschau. Op 25 september 1939, Zwarte Maandag. De dag waarop de Duitsers hun wijk hadden gebombardeerd.

Vannacht had ze eindelijk teruggevochten. In plaats van in haar eentje thuis af te wachten, was ze op het laatste moment naar het bos geroepen om in te vallen voor de verdwenen familie Weiss. Misschien stelde het niet veel voor om op een open plek met een lantaarn te zwaaien, maar door haar had de piloot de bommen kunnen ontwijken en het afwerpgebied gevonden. Dat voelde goed. Opwindend, zelfs.

Papa en Michal stapten in de pick-up. De portieren werden dichtgeslagen en de banden spinden toen ze vanaf het gras de zandweg op reden. Ze stoven door het dal langs de Wisła, voorbij de wilgen en populieren die op de zanderige oevers groeiden, en vermeden de controleposten op de terugweg naar Warschau.

Anna leunde achterover tegen de cabine en keek naar de sterren. Ze stelde zich voor dat de Wellington daar ergens vloog en vroeg zich af hoe het zou zijn om in dat vliegtuig te zitten.

Hoofdstuk 2

4.00 uur

2 september 1942

Johnnie Nowak tuurde vanuit de cockpit van zijn Wellington naar de duisternis die als een deken over Nederland heen lag. Hoewel er geen lichtje te zien was, wist hij dat daarbeneden gebouwen stonden. De verplichte verduisteringsmaatregelen waren bedoeld om de piloten in de lucht te desoriënteren. Hij moest nu blind vertrouwen op zijn navigator, Tubby Edwards, die op zijn krappe werkplek in de buik van het vliegtuig hun koers bepaalde aan de hand van kaarten, een kompas en de sterren. Nog even, dan zouden ze de Nederlandse kust bereiken en over de Zuiderzee naar de Noordzee vliegen. Hun missie was negen uur geleden van start gegaan, en nu waren Nowak en zijn bemanning van drie Britten en een yank bijna weer veilig terug op de basis.

Bijna.

Slechts weinig bemanningen zouden erin geslaagd zijn te doen wat zij vier uur geleden hadden gedaan, ver achter de vijandelijke linies. Dit was Nowaks eerste opdracht in dienst van het Special Operations Executive, de Britse organisatie die was opgericht om het verzet te ondersteunen. Het tweemotorige vliegtuig was bij maanlicht opgestegen vanaf RAF Tempsford, een geheime luchtmachtbasis in Engeland die was gecamoufleerd als een oude boerderij. Heen en terug was het tweeduizend mijl vliegen. De exacte coördinaten van het afwerpgebied werden zó angstvallig geheimgehouden dat alleen Nowak en zijn navigator ervan op de hoogte waren gebracht, voor het geval ze werden neergehaald en gevangengenomen.

Het voelde verdomd goed om containers vol wapens en munitie te leveren aan het Thuisleger, de militaire tak van de Poolse verzetsbeweging. Ze noemden zichzelf de Armia Krajowa, kortweg AK, en de mannen, vrouwen en kinderen die er deel van uitmaakten probeerden het land waar hij twintig jaar geleden was geboren uit alle macht te verdedigen tegen die klote-

nazi's. Na het overlijden van zijn vader was hij als kind met zijn moeder en zusje weggegaan uit Polen, om in Canada een nieuw leven op te bouwen. Zijn grootouders waren in Warschau achtergebleven.

Hij voelde een bepaalde verwantschap met de mensen die hem met gevaar voor eigen leven naar het afwerpgebied hadden geloodst. Dankzij een zwaaiende lantaarn had hij nog net op tijd de dennenbomen kunnen ontwijken.

Zijn vier bemanningsleden, die na de succesvolle afworp in eerste instantie in jubelstemming hadden verkeerd, hielden zich nu al een poosje stil. Nowak wist dat ze net als hij de minuten aftelden tot ze de Kammhuberlinie, een Duitse verdedigingslinie met radars, zoeklichten en luchtafweergeschut langs de kust, waren gepasseerd en verwelkomd werden door de aanblik van de Engelse kust. Hij liet zijn brede schouders rollen en strekte zijn nek om de spanning in zijn spieren te verlichten, wachtend op het teken van zijn navigator dat ze de kust naderden.

'Piloot aan bemanning,' zei Nowak via het intercomsysteem, de enige manier om boven de brullende motoren uit te komen. 'Wie is er na de landing aan de beurt om te trakteren?'

'Bommenrichter hier,' zei Freddie Yates, die tijdens deze missie de containers zo gericht mogelijk uit de bommenruimte had moeten laten vallen. 'Jij, Skipper. Dat heb je gisteren gezegd, tijdens het pokeren.'

'Ik hoopte dat jullie dat vergeten waren. We hebben heel wat te vieren. Het wordt je laatste avond als vrij man.' Na de missie wilde hij zoals altijd ontbijten met eieren en spek. Daarna was hij van plan om nog een paar uur te slapen en naar de plaatselijke pub te gaan. Hij was al een maand bezig om Freddie te kunnen verrassen met een vrijgezellenfeest.

'Navigator aan piloot,' kwam Tubby tussenbeide. 'We bevinden ons boven vijandelijke kustlinie.'

'Begrepen.' Op zijn instrumentenpaneel zag hij dat hij dankzij de extra tank nog genoeg brandstof had om de overkant te halen. Hij klopte op zijn borstzak, met daarin de konijnenpoot die zijn zusje in zijn uitrusting had gestopt op de dag dat hij de grote plas was overgestoken om in actieve dienst te gaan.

Opeens schoten er vanaf de grond recht voor hem felle lichtbundels omhoog. De zoeklichten speurden de nachtelijke hemel af en verblindden hem toen ze op de bommenwerper vielen.

‘Verdomme!’ Nowak duwde de stuurknuppel naar voren en bracht het toestel in een duikvlucht om de lichtspoorprojectie die om hen heen ontplofte te ontwijken. Het luchtafweergeschut op de grond kleurde de lucht rood, geel en oranje en creëerde een gordijn van kogels die in duizenden metalen fragmenten uiteenspatten.

Nowak trok de stuurknuppel uit alle macht naar achteren en zette een steile klim in. Hij dacht aan de woorden die Freddie met rode verf op de deur van hun Wellington had geschilderd: *NIL BANO PANICO* – vooral niet in paniek raken. Het enige wat nu telde, was zijn bemanning terugbrengen naar de basis. Hij moest hoger zien te komen, buiten het bereik van de dodelijke kanonnen. Door de G-krachten die vrijkwamen werd hij tijdens de klim in zijn stoel gedrukt. Zijn blik was op de hoogtemeter gericht, zijn vingers omklemden de stuurknuppel. Twaalfduizend voet. Twaalfenhalf. Dertienduizend. Dertienenhalf.

Bam.

Er sloeg een granaat in en de bommenwerper schokte toen er een scherpe pijn door Nowaks schouder en borst trok. Uiskoude lucht drong de cockpit binnen. De vleugel aan bakboord vatte vlam en het vuur verspreidde zich over de met linnen beklede buitenkant van het vliegtuig in de richting van de staart.

‘Brandstofkranen dicht!’ schreeuwde Nowak in zijn microfoon. ‘Motor aan bakboord in brand.’

‘Bommenrichter hier,’ schreeuwde Freddie terug. ‘Recht houden, Skipper. Laat de rest maar aan mij over.’

Nowak gaf een ruk aan de hendel om de brandblusser te activeren, nam gas terug bij de brandende motor en voerde de druk op de andere motor zo hoog mogelijk op. Ze zwenkten naar stuurboord en hij hield de stuurknuppel stevig vast om het toestel recht te houden.

Freddie kroop vanuit zijn plekje in de neus de cockpit in, maar toen het vliegtuig nogmaals door een granaat werd getroffen, zakte hij op de vloer in elkaar.

‘Freddie? Freddie?’

Geen reactie.

‘Brandstofkranen dicht. Brandstofkranen dicht!’ herhaalde Nowak. De adrenaline gierde door zijn lichaam. ‘Iemand moet de brandstofvoer omleiden, en snel een beetje.’

‘Staartschutter hier. Laat mij maar, Skipper,’ zei Edwin Branch, bijgenaamd Twig. Hij was nog maar achttien en had zijn militaire training pas twee weken geleden afgerond, en nu zou hij zijn geschutskoepel moeten draaien en in het donker over de smalle loopplank naar de romp moeten kruipen om de brandstoftoevoer af te sluiten.

‘Piloot aan navigator. Hoelang tot aan de landing?’

Stilte.

Nowak probeerde het nog eens. ‘Tubby, ben je daar?’

Geen reactie.

‘Marconist, wat gebeurt daarachter? Kijk eens of Tubby verbinding heeft.’

‘Tubby is geraakt,’ zei Raymond Cooper met zijn lijkige accent uit Oost-Texas. Hij was twee jaar voordat de VS zich in het conflict mengden al met zijn gezin naar Canada verhuisd om bij de RCAF te kunnen dienen. Met zijn drieëntwintig jaar was hij de oudste van het stel, en de tafel van de navigator bevond zich vlak achter zijn werkplek. ‘We staan in brand.’

Door Nowaks koptelefoon was te horen dat Ray in morsecode een SOS-bericht tikte. *Kort kort kort. Lang lang lang. Kort kort kort.*

‘Snoer Tubby in,’ zei Nowak.

Ray was één meter vijffennegentig lang en slank maar gespierd, dus zou het hem weinig moeite kosten om de forse Tubby naar het uitklapbed te verplaatsen. Nadat hij hem had ingesnoerd, zou hij Tubby’s reddingsvest activeren en het verder vullen door in het mondstuk te blazen. Nowak had het volste vertrouwen in hem.

De scherpe geur van rook en explosieven verspreidde zich door de lucht. Vanuit de vloer steeg een verzengende hitte op. Uit zijn ooghoeken zag hij iets bewegen. Freddie kwam wankel overeind en bloedde als een rund uit zijn voorhoofd.

‘Trek de slangen los. Doorbreek het circuit. Doof het vuur,’ schreeuwde Nowak.

Freddie trok de brandblusser achter Nowaks stoel vandaan, ontgrendelde hem, begon snel te pompen en verliet al blussend de cockpit.

Ergens boven de Noordzee hield het luchtafweergeschut ermee op. Zonder zijn navigator wist Nowak niet precies waar ze zich bevonden, maar hij wist wel dat het nog minstens een uur vliegen was naar de Engelse kust. Dat zouden ze nooit redden. Zo ver op zee kon hij zijn mannen geen para-

chutesprong laten maken. Dat stond gelijk aan zelfmoord, ze zouden allemaal sterven van de kou.

Als piloot en gezagvoerder was Nowak verantwoordelijk voor de veiligheid van zijn bemanning. De mannen vertrouwden hem en noemden hem Skipper, een titel die hij met trots droeg. Hij was niet van plan hen teleur te stellen. Nu niet, nooit. Er zat maar één ding op: een noodlanding maken op het water en dan maar hopen dat het rubberen vlot automatisch zou worden opgeblazen.

‘Bereid je voor, mannen. Dit wordt een noodlanding,’ zei Nowak zo rustig mogelijk.

Zijn bemanning wist wat hun te doen stond. De koepel verwijderen om later te kunnen ontsnappen. De gordel van de piloot vastmaken. Losse voorwerpen overboord gooien. Geheime papieren vernietigen. Noodvoorraden inpakken. De locatie doorgeven aan de basis. De noodlandingshouding aannemen: voorovergebogen, met de handen ineengevouwen achter het hoofd.

De hoogtemeter draaide tegen de klok in, waardoor Nowak zijn hoogte niet nauwkeurig kon inschatten toen hij het vliegtuig liet afdalen naar de kolkende zee. Het was zaak om op het hoogste punt van de golven te landen. Hij probeerde de landingslichten in te schakelen om zijn hoogte aan de hand daarvan in te schatten, maar ze werkten niet. Als de neus zich in de golven boorde, zou de Wellington de klap niet overleven.

Hij trok zijn leren handschoenen uit zodat hij zijn bezwete handen aan zijn broek kon afvegen, loosde de brandstof, liet de remkleppen zakken en nam gas terug. Nu hij alleen werd geleid door de weerkaatsing van de maan op het water, was het een gevecht om de neus van de schokkende bommenwerper omhoog te houden en de vleugels recht. Als een van de vleugels als eerste het water raakte, zouden ze rondtollen als een blaadje in de wind.

‘Hou vol, jongens,’ schreeuwde Nowak boven het oorverdovende gebulder uit. De bommenwerper stortte naar beneden. In gedachten sloeg hij een kruis en stond hij even stil bij zijn moeder en zusje in Canada, bij Freddie's bruiloft aankomende zaterdag, bij Rays kinderen.

De staart raakte de zee als eerste. Daarna de romp. Een tel later klapte de neus op de golven. Zout water stroomde de cockpit binnen en het vliegtuig kwam met een schok tot stilstand.

Ze hadden één minuut, hooguit twee, voordat het beschadigde vliegtuig

zou zinken. Nowak trok aan de pin om zijn gordel los te maken, sprong op en rukte zijn vliegeniersbril en leren helm van zijn hoofd. Freddie en Twig haastten zich de cockpit in en klommen door het ontsappingsluik boven de pilootenstoel. Ray kwam vlak achter hen aan, met Tubby over zijn schouder gezwaaid. Hij duwde Tubby door het luik omhoog en nadat Freddie en Twig hem eruit hadden getrokken, wurmde Ray zichzelf ook naar buiten.

Nowak kroop achter hem aan en trok zodra hij buiten was aan het koord om zijn reddingsvest op te blazen. Tot zijn opluchting zag hij Freddie en Twig al geknield op de deels ondergedompelde vleugel zitten, balancerend door de golven die op hen inbeukten. Ray kroop met Tubby in zijn armen naar hen toe.

Nadat Nowak boven op de bommenwerper was geklommen, gleed hij uit op het natte oppervlak, maar hij schopte hard met zijn voet door de linnen bekleding heen en wist zijn evenwicht te hervinden. Met zijn laarzen zocht hij steun op het rastervormige skelet van het vliegtuig, en zo kroop hij naar achteren, de seconden aftellend in zijn hoofd. Dit duurde nu al ongeveer een halve minuut.

Hij liet zich op de vleugel glijden. De twee hete motoren sisten in het zeewater en vormden een wolk van stoom.

Het rubberen vlot had zichzelf opgeblazen, maar lag op zijn kop in het water en was nog met een touw aan de stuurboordzijde van de bommenwerper bevestigd. Op de een of andere manier zouden ze het vlot moeten omkeren, aan boord moeten gaan en het touw moeten doorsnijden voordat ze samen met het vliegtuig ten onder gingen.

Nowak ademde diep in en sprong in de zee. Door de kou hapte hij als vanzelf naar lucht en kreeg hij een paar slokken zout water binnen. Freddie kwam achter hem aan en kroop op het gekapseisde vlot om aan een van de handvatten te trekken, terwijl Nowak van onderaf duwde. Het vlot klapte terug op het water, waardoor hij kopje-onder ging. Proestend kwam hij weer boven. Met schrijnende ogen zag hij dat het touw strak kwam te staan omdat de vernielde neus van het vliegtuig begon te zinken. Nog even, dan zou de Wellington hun enige kans op overleving meesleuren naar de zeebodem.

Ze deden nog een poging en slaagden er ditmaal in om het vlot om te keren. Daarna hielden ze het zo stil mogelijk op de golven, zodat het Ray en Twig lukte om Tubby er vanaf de vleugel in te sleuren.

‘Waar is het mes, verdomme?’ riep Freddie. ‘Het zit niet in de schede.’

‘Wie heeft er een mes?’ schreeuwde Nowak.

Ray haalde een stiletto uit zijn zak, klapte die open en sneed het touw door.

Opgelucht en spijtig tegelijk zag Nowak zijn Wellington wegzinken in het donkere water. Hij klampte zich aan de zijkant van het vlot vast en probeerde zich vechtend tegen de golven aan boord te hijsen, maar hij voelde de kracht uit zijn lichaam wegvloeien. Precies op het moment dat zijn handen weggleden van het gladde rubber, pakte Ray hem bij zijn reddingsvest en trok hem in het vlot.

De bemanning verzamelde zich om Tubby heen, die languit in het vlot lag, met zijn hoofd op Edwins schoot.

‘Hij is er slecht aan toe.’ Ray gebruikte zijn zijden halsdoek om het bloed van het gezicht van de navigator te vegen. ‘Zijn neus ligt er zowat af.’

‘Sodeju,’ zei Freddie.

‘Probeer het bloeden te stelpen,’ zei Nowak. ‘Freddie, pak de EHBO-koffer.’

Freddie rommelde in de metalen EHBO-koffer waarmee het vlot was uitgerust. Nadat hij er een injectiespuit en een ampul morfine uit had gehaald, stroopte hij Tubby’s mouw op, stak de naald in zijn arm en diende de injectie toe.

Nowak richtte zich tot de rest van zijn bemanning. ‘Ray, heb jij niks?’

‘Niks ernstigs.’

‘Twig?’

‘Mijn arm is hier en daar een beetje geraakt.’

‘Freddie?’

‘Alleen deze snee.’ Freddie raakte zijn voorhoofd even aan. ‘Hoe zit het met jou, Skipper?’

‘Met mij is alles in orde,’ zei Nowak. Daarna vroeg hij aan Ray: ‘Heb je onze coördinaten naar de basis gestuurd?’

‘Alleen een schatting. Verder kwam ik niet zonder Tubby.’

‘Waar zijn het seinpistool en de patronen?’ vroeg Nowak, die hoopte hun positie door middel van een noodsignaal kenbaar te kunnen maken.

Na een korte aarzeling zei Ray: ‘In mijn tas, maar die is weggespoeld door een golf. Ik moest kiezen, Skipper. Tubby redden, of het pistool.’

‘Ach, we zullen wel opgepikt worden door de kustwacht,’ stelde Nowak zijn mannen gerust, want hij wilde niet laten merken hoeveel zorgen hij

zich maakte. Rillend trok hij zijn natte pilotenjack omhoog tot aan zijn kin. Het bloed dat uit zijn wonden sijpelde voelde warm aan op zijn borst.

Het vlot deinde in de gierende wind, de golven kolkten over de rand. Freddie begon te hopen, Twig hing zeeziek over de rand, terwijl Ray hem bij zijn nekvel vasthield zodat hij niet overboord zou slaan. Nowak hield zijn blik op de horizon in het westen gericht, klemde de konijnenpoot die hem geluk zou moeten brengen tussen zijn vingers en hoopte dat ze gered zouden worden. Tubby was nog altijd buiten bewustzijn.

Bij zonsopgang doemde er een vaartuig op en toen Twig op zijn fluitje blies en zwaaide, begonnen de andere mannen te juichen.

Tot ze het zwarte hakenkruis op de rood met witte nazivlag zagen.

Hoofdstuk 3

Huize Kowalski

Oude Stad van Warschau, Polen

Op het dak van het huis aan de Piwnastraat prijkte een stenen waterspuwer. Op weg naar buiten keek Anna altijd even omhoog en bad ze stilletjes tot de waterspuwer of hij boze geesten op afstand wilde houden, maar vandaag had ze daar in alle opwinding niet aan gedacht.

Haar favoriete dichter, Krzysztof Kamil Baczyński, die Poolse literatuur studeerde aan de ondergrondse universiteit van Warschau, zou een lezing geven op haar school, dus was ze vroeg opgestaan om de laatste hand te leggen aan de zijden blouse die ze had genaaid uit een parachute van de dropping. Daarna had ze haar enige paar schoenen gepoetst en zich het huis uit gehaast om Ewa Jeska op te halen.

Het gezin Jeska woonde slechts een paar straten verderop, aan het Oudestadsplein. De route naar hun huis voerde over kasseienstraatjes en langs de gotische Sint-Johanneskathedraal en de Jezuïetenkerk. De laatste tijd waren er meerdere kinderen met blond haar en blauwe ogen uit de wijk spoorloos verdwenen en aangezien Anna vijf jaar ouder was dan de twaalfjarige Ewa had ze aangeboden om met het meisje mee te lopen naar school.

Meestal nam ze een omweg naar Ewa's huis, om het huizenblok dat gedurende de wekenlang aanhoudende bombardementen was verwoest niet te hoeven zien. Vandaag nam ze de korte route, al riep de aanblik van de houten kruizen die hier en daar tussen het puin waren geplaatst herinneringen op aan Zwarte Maandag. Aan hoe ze urenlang tussen de smeulende brokstukken door had gedooeld, paniekerig en gedesoriënteerd, tot ze een bedpaal uit de slaapkamer van haar ouders had herkend tussen het puin. Ze was met blote handen gaan graven, roepend om haar moeder, tot haar vingers hadden gebloed van de bakstenen, leidingen, balken en glasscherven die ze opzij had gesmeten om het lichaam van haar moeder te vinden.

Ze bleef even voor de deur van de okergele stadswoning staan om haar tranen weg te vegen en ging naar binnen. Zoals gewoonlijk trof ze Ewa achter het houten bureau in haar vaders studeerkamer boven aan, met een stethoscoop om haar nek.

‘Hier is je recept, slome.’ Ewa krabbelde iets op een receptenblok en reikte haar het briefje met een zwierig gebaar aan.

Lachend las Anna wat ze geschreven had: *Twee suikerklontjes en een stuk chocola.*

Ewa kwam achter het bureau vandaan, in een jurk met een patroon van vergeet-me-nietjes en nieuwe nette schoenen. Beide meisjes droegen hun stroblonde haar in een vlecht, al vlocht Ewa altijd een paars lint door de hare. Ze leken zoveel op elkaar dat mensen hen vaak aanzagen voor zusjes.

Sinds de nazi's middelbaar en hoger onderwijs hadden verboden, woonde Anna en Ewa in het geheim lessen bij die door het verzet werden aangeboden in een woning in de Nieuwe Stad, ongeveer twee kilometer verderop. Ze liepen zij aan zij door de puntige boogdoorgang in de rode bakstenen vestingmuur rondom de Oude Stad, en daarna door een achterafstraatje waar de nazi's gewoonlijk niet patrouilleerden. De straat werd geflankeerd door lindebomen, met takken die laag overhingen, als een tunnel van hartvormige bladeren die bijna langs Anna's gezicht streken toen ze eronderdoor liepen. Aan het einde van de straat sloegen ze bij een kolossale eik links af.

Tijdens de wandeling praatte Ewa honderduit. ‘Mijn lievelingskleur is paars. En de jouwe?’

‘Blauw. Zoals de lucht.’ Anna keek omhoog.

Naast een verdwaald bosje pluimgipskruid bleef Ewa staan en fluisterde ze: ‘Ik heb mijn zus met onze ouders horen praten. Volgens Zophia zijn Samuel en zijn familie verdwenen. Ze is bang dat iemand de Duitsers heeft verteld dat ze Joden zijn.’

Anna kreeg kippenvel. Ze wreef over haar armen en dacht terug aan de nacht van de dropping, toen de familie Weiss niet was komen opdagen. Ze maakte zich zorgen om haar jeugdvriend Samuel, een verlegen, zachttaardige jongen met wie ze na schooltijd bijna elke dag had geoefend voor danswedstrijden, tot de Duitsers de dansstudio van zijn moeder hadden gesloten. Hun moeders hadden als kind samen op ballet gezeten en waren

sindsdien dikke vriendinnen geweest. 'Dat zou best kunnen. De Gestapo looft beloningen uit voor informatie over ondergedoken Joden.'

'Waarom hebben de Duitsers toch zo'n hekel aan Joden?' vroeg Ewa.

'Hitler vindt dat iedereen blond haar en blauwe ogen zou moeten hebben.'

'Wat een onzin. Hij heeft zelf niet eens blond haar.' Ewa gaf een rukje aan haar vlecht en frunnikte aan het paarse lint. 'Maar wij wel, en toch heeft hij een hekel aan ons.'

'Hitler heeft een hekel aan alle Polen, ook aan christenen zoals wij. Hij noemt ons *Untermenschen*.'

'Zij zijn de *Untermenschen*.'

Anna keek op haar horloge. 'We kunnen maar beter voortmaken, anders komen we nog te laat.' Ze nam Ewa bij de hand om een drukke straat over te steken en keek daarbij goed naar links en naar rechts of ze geen Duitse militairen zag. 'Haast je,' zei ze, en ze versnelde haar pas.

Ze sloegen een grindweggetje in dat heuvelaf voerde. Onderaan stond een vrouw in een dikke zwarte mantel. Hoewel ze er niet gevaarlijk uitzag, voelde Anna zich niet op haar gemak. Toen ze dichterbij kwamen, viel haar op dat de vrouw een grijze jurk en een wit schort onder haar openvallende mantel droeg. Het zag eruit als het uniform van de Braune Schwestern, de nazizusters. Ze pakte Ewa's hand steviger vast.

'Gewoon doorlopen en niet opkijken,' fluisterde ze.

Even dacht Anna dat ze veilig door konden lopen, maar toen versperde de vrouw hun de weg. '*Guten Morgen*.'

'*Guten Morgen*,' reageerde Anna in haar beste Duits, terwijl ze de weg afspeurde.

'Waar gaan jullie naartoe?'

'We zijn aan het wandelen. Het is zulk prachtig weer.'

De volgende vraag van de zuster was aan Ewa gericht. 'Hoe oud ben jij?'

Het meisje gaf geen antwoord.

'Niet bang zijn, liefje. Ik doe je niks,' zei de vrouw zacht. Uit haar jaszak toverde ze een verpakte snoepreep tevoorschijn. 'Lust je chocolade?'

Ewa knikte.

'Wil je deze hebben?'

Anna deed een stap naar achteren en trok Ewa mee, maar het meisje rukte zich los en hield haar hand op.

Toen Anna iets hoorde ritselen, draaide ze zich met een ruk om. Haar hart begon wild te bonken, want er stapte een man in een zwart uniform tussen de bomen vandaan. Hij had een hond bij zich die hij strak aan de lijn hield: een angstaanjagend uitziende Duitse herder met een gehavend oor. Door de dubbele bliksemschicht en het doodskopembleem op zijn uniform herkende ze de man als een lid van de Schutzstaffel. De gevreesde SS.

Zijn kaak verstrakte en ze ving een glimp op van een gouden tand toen zijn hand naar het MP40-machinepistool bewoog dat over zijn schouder hing. Van wapens had ze inmiddels al net zoveel verstand als van Poolse auteurs.

‘Niet aannemen, Ewa. Er staat een SS’er naar ons te kijken en hij heeft een hond bij zich. Rennen!’ riep Anna.

De meisjes gingen er als een haas vandoor. Anna overwoog naar de school te gaan om daar om hulp te vragen, maar daarmee zou ze de geheime locatie prijsgeven en iedereen in gevaar brengen.

Ze hoorde de officier en de hijgende hond vlak achter zich toen ze een braakliggend terrein op renden en zich onder een hek door wurmden. Iets verderop bevond zich een steile helling die uitkwam bij de hoofdweg. Auto’s en vrachtwagens raasden voorbij. Als ze de drukke straat wisten te bereiken, zouden ze misschien wel hulp krijgen of de officier kunnen afschudden door tussen het verkeer door te slingeren.

De meisjes klauterden tegen de zanderige helling op, steun zoekend bij plukjes gras en keien. Toen Anna boven kwam en over de vangrail klom, kwam Ewa vlak achter haar aan. Ze stak een hand uit om haar jonge vriendin over de metalen reling heen te helpen, maar Ewa struikelde en gleed weer naar beneden.

Vol afgrijzen zag Anna dat de officier de hond losliet. Die besprong Ewa, zette zijn voorpoten tegen haar borst en bracht zijn zwarte snuit vlak bij haar gezicht, grauwend en met ontblote tanden.

‘Help me, Anna. Help me, alsjeblieft,’ gilte het meisje.

Anna liet zich van de helling af glijden, naar de plek waar Ewa stokstijf, met dichtgeknepen ogen en gebalde vuisten op de grond lag. Anna sloeg met haar tas naar de hond en schreeuwde dat hij van haar af moest gaan.

De officier haalde uit met zijn machinepistool en sloeg haar tegen de grond.

‘Doe haar geen pijn. Ze is nog maar een klein meisje,’ zei Anna smekend.

Hij richtte het wapen op haar, legde zijn vinger op de trekker en kneep zijn bruingroene ogen tot spleetjes. ‘Ga weg, anders schiet ik je dood.’

Vlug krabbelde ze op en bracht ze haar armen omhoog. Tegen deze officier, zijn pistool en de hond kon ze niet op. Ze moest papa zien te vinden, en snel ook.

Ze klauterde weer tegen de heuvel op, krom over de reling en rende de hele weg terug. Naar de boogdoorgang van het historische centrum, over het Oudestadsplein en door het kasseienstraatje langs het gebombardeerde appartementencomplex. Alles straalde nu gevaar uit, zelfs de vertrouwde kleurrijke rijtjeshuizen aan de Piwnastraat.

Toen ze door de voordeur van het huis met de verweerde waterspuwer naar binnen stormde, trof ze papa en Michal aan de keukentafel aan.

‘Anna, lieverd. Wat is er?’ Haar vader stond meteen op.

‘Ze... Ze hebben Ewa!’ stamelde ze.

‘Wie?’

‘De ss... De ss heeft haar te pakken.’ Anna probeerde hem aan zijn arm mee te trekken naar de deur. ‘Snel, we moeten terug om haar te helpen.’

‘Rustig maar. Vertel me alles.’ Hij streek het haar dat uit haar vlecht was losgeraakt uit haar ogen.

Nog steeds buiten adem vertelde ze precies wat er gebeurd was.

‘*Lebensborn*.’ Michal ramde met zijn vuist op tafel, stond op en pakte zijn pistoolmitrailleur en een doosje munitie.

‘Zo te horen laten ze de Braune Schwestern nu het vuile werk opknappen.’ Papa duwde Anna in de richting van haar broer en zei: ‘Michal, jij blijft hier bij Anna. Ik ga alleen.’

‘Dit is allemaal mijn schuld. Ik had haar moeten beschermen, maar ik stond volkomen machteloos.’ Anna kneep haar ogen even dicht om haar tranen te bedwingen. ‘Mag ik alstublieft mee?’

‘Nee.’

‘Maar –’

‘Nee, Anastasia.’

Aan zijn scherpe toon hoorde ze dat tegen hem ingaan geen zin had.

Papa haalde het Vis 35-pistool uit zijn holster en controleerde of het geladen was. Nadat hij het magazijn weer op zijn plaats had geschoven, pakte hij zijn vilthoed met de patrijzenveer die mama tussen de band had

gestoken op de dag dat ze stierf. 'Michal, jij let op je zusje? Doe de deur achter me op slot.' Met die woorden beende hij het huis uit.

Michal sloot de deur af en klemde het lemmet van een slagersmes tussen de muur en het houten deurkozijn. 'Is iemand je gevolgd?' vroeg hij, terwijl hij het doosje munitie openmaakte en zijn wapen laadde.

Ze schudde haar hoofd. 'Wat is Lebensborn?'

'Dat is niet helemaal duidelijk. We weten alleen wat onze cryptografen hebben uitgepuzzeld op basis van ontcijferde naziberichten. Het is een soort geheim programma.'

'Wat gaan ze dan met haar doen?'

'Haar onderzoeken op raszuiverheid. Haar vergelijken met hun ideaalbeeld. Ze proberen een zuiver Duits ras te scheppen, van blonde kinderen met blauwe ogen.'

'Ewa is Pools!'

'Haar geboortegegevens zullen aangepast worden.'

'Maar de nazi's noemen ons Untermenschen!' Als de nazi's hen zo minderwaardig vonden, waarom zouden ze dan hun kinderen ontvoeren en doen alsof ze Duits waren? 'En stel nou dat ze niet aan hun ideaalbeeld blijkt te voldoen?'

Michal aarzelde even. 'Laten we maar hopen dat dat niet zo is.'

'Want anders?'

'Dan wordt ze naar een concentratiekamp gestuurd en vermoord.'

Hoorde ze dat nou goed? Zou aan de hand van Ewa's uiterlijk worden bepaald of ze mocht leven of sterven? Uit pure walging over het schrikbewind van de nazi's gaf Anna een schop tegen de muur. Daarna liep ze de trap op, naar haar slaapkamer. Ze begreep niets meer van wat hier allemaal gebeurde. Helemaal niets. Terwijl ze in de spiegel naar haar betraande gezicht keek, naar haar stroblonde haar en haar amandelvormige blauwe ogen, nam ze zich heilig voor alles op alles te zetten om het verzet te steunen.